

XVII.

Krijgsbedrijven van Hertog KAREL in Groningen, Friesland, Overijssel, Drenthe en Utrecht.

In het vorige hoofdstuk heb ik u verhaald, hoe hertog KAREL, na allerlei wederwaardigheden, tot het rustig bezit van zijn hertogdom geraakt is. Eerst gevangen in Frankrijk, toen kampende met gebrek aan de noodigste hulpmiddelen, daarna overwonnen en vernederd door FILIPS *den Schoone*, was hij nu, na achttien jaren strijdens, heer over een groot gewest, rijk aan hulpmiddelen en machtige vrienden, en allergevaarlijkst voor ieder, die het waagde, hem in zijne plannen te hinderen. In dit hoofdstuk zult gij zien, hoe weinig hij zich vergenoegde met hetgeen hij bezat, en tevens, dat hij zelfs geene ongeoorloofde middelen ontzag, om zijne heerschappij uit te breiden. Het is jammer, dat onze anders zoo bekwame hertog geen en beteren naam heeft nagelaten; zijne trouweloosheid was nog grooter dan zijne onrust. Men moet echter bij de beoordeeling van zijn gedrag wel in 't oog houden, dat de meeste vorsten van zijnen tijd zich even weinig stoorden aan beloften en verdragen, zoodra hun belang of voordeel het medebracht ze te verbreken, en ook, dat hertog KAREL zich in gemoede overtuigd

hield, dat het zijn plicht was, het Bourgondisch-Oostenrijksche huis, hetwelk hem en zijne familie reeds zoo veel leed berokkend had, te haten, te wantrouwen, en, waar hij slechts kon, te benadeelen. Het hoofd van dat huis was nog altijd de oude keizer MAXIMILIAAN, die, met zijne dochter MARGARETHA, uit Holland en Brabant alle ondernemingen tegen KAREL en de zijnen bestuurde, en wij hebben gezien, hoe dikwijls KAREL hen beiden te sluw was, en hoezeer Holland daaronder leed. Toen MAXIMILIAAN in 1515 overleed, volgde KAREL V, die reeds koning van Spanje was, hem ook als keizer van Duitschland op, en daarmede kreeg toen onze hertog een jong, machtig en allerbekwaamst vorst tegenover zich, die allerminst dulden kon, dat een Geldersche hertog den baas over hem speelde. Omstreeks denzelfden tijd was ook koning LODEWIJK XII van Frankrijk gestorven, en FRANS I, die hem opvolgde, was tevens erfgenaam van zijne aanspraken op Italië, van zijnen haat tegen Oostenrijk, van zijne vriendschap voor KAREL van *Egmond* en ook van LODEWIJK's karakter en bekwaamheden. Hertog KAREL had dus met eenen nieuwen vijand ook weder eenen nieuwen vriend gekregen.

De Gelderschen begonnen zich langzamerhand aan het woelig en strijdlustig leven van hunnen hertog te gewennen. Over 't geheel bleef hij in dezen tijd op eenen goeden voet met hen, en sedert hij voorspoedig was, en den krijg naar vreemde gewesten overbracht, plaagde hij hen niet meer met het opbrengen van die zware belastingen. Hij was een streng, maar rechtvaardig vorst voor de zijnen, zoodat de groote en kleine Gelder-

sche heeren allen evenveel ontzag voor hem kregen, hunne onderlinge veeten vergaten, en gaarne onder zijne aanvoering uittrokken, om in zijne avontuurlijke tochten te deelen, en eer, roem en buit te verzamelen (*). De groote Geldersche bannerheeren, zoo als die van Batenburg, Wisch en anderen, hebben hem in het eerst veel te doen gegeven. Zij rekenden het langen tijd beneden hunne waardigheid, aan eenen ander dan aan den keizer te gehoorzamen; maar, bij den grooten voorspoed van KAREL's wapenen, werden zij, de een voor, de ander na, gedwongen zich aan hem te onderwerpen. KAREL was uitstekend ervaren en gelukkig in het kiezen van zijne onderbevelhebbers, en de namen van REINIER VAN GELDER, die den laatsten tocht naar Amsterdam bestuurd had, of van SNIJDEWIND, den verdediger van Poederrooi, of van MAARTEN VAN ROSSEM vooral, zullen wel nooit vergeten worden. Maar laten wij de zaken niet vooruit loopen.

Van het vierjarig bestand, tusschen Oostenrijk en Gelderland gesloten, was nog geen jaar verlopen, toen KAREL reeds spijt gevoelde, nog zoo lang te moeten stilzitten. Ook meende hij eene schoone gelegenheid gevonden te hebben, om eenen goeden slag te slaan, en die wilde hij liefst niet laten voorbijgaan. Het was hem altijd een doorn in 't oog geweest, dat de stad Arnhem in dien ongelukkigen oorlog tegen FILIPS hem door verraad was

(*) De hertog schijnt de krijgskunst ook theoretisch behandeld te hebben. In 1513 gaf hij een geschenk van vier kroonen aan eenen man, die hem „eyn boeck daer voel Engynen gefigureert in staen nyt Auerlandt gebracht hadde.”

ontweldigd, en dat zij nu nog de eenige stad was, die onder het vreemde juk zuchtte. Hij wist ook, dat hij dáar vele goede vrienden had, die, ofschoon de stad goed versterkt en bewaakt was, gereed waren hem te ontvangen, mits hij slechts zijn best deed, daar binnen te komen. Geweld was niet mogelijk, list alleen kon hier baten. Op den 21 Maart des jaars 1514 nadert eene bende, slechts vijftien man sterk, in alle stilte, de buitenwerken der stad, dáar waar een hooge toren, ter verdediging van den muur, over de St. Jansbeek gebouwd was, en eene doorwaadbare plaats onder den muur gevormd had. Die opening, vol water en slijk, was nog daarenboven door ijzeren bouten en staketsels versperd. Ook zegt men, dat weinig uren te voren eene andere bende, op eene molenkar en onder eene vracht graan verborgen, in de stad was binnengelaten. Het was een stikdonkere nacht, de regen kletterde en de storm hilde, toen de Gelderschen van twee kanten bezig waren, die staketsels en bouten met behulp van breekijzers los te maken, en op zijde te schuiven. Eindelijk, na schier bovenmenschenlijken arbeid, en 'in gedurige vrees van ontdekt te zullen worden, was de opening groot genoeg, en zóo kwamen de vreemde bezoekers ongemerkt binnen de stad. Daarop spoedden zij zich in stilte naar den Grooten Oord. Hier schaarden zij zich op eene rij, en hun bevelhebber monstert hen, om te zien of er ook iemand ontbreekt. Maar, o schrik! één man is er meer dan bij het begin van den tocht! Wie mag het zijn? misschien een verrader? Waar schuilt hij? »Hier ben ik ook!» roept hertog KAREL uit, en tot aller verbazing zien zij hunnen hertog vóór zich, die om

zeker van de zaak te zijn, aan den gevaarlijken aanslag in persoon had deelgenomen. En onder den blijden kreet van »*Gelre, Gelre!*» en »*de hertog is binnen de veste!*» schreeuwden zij de inwoners wakker; de Bourgondiërs werden verjaagd, hunne woningen geplunderd, en de morgenzon begroette KAREL als meester van de hoofdstad der Veluwe.

Het schijnt wel, dat de burgers blijde waren, dat de stad zoo zonder bloedvergieten in handen van den hertog was gevallen. Toen de burgemeesters hem kwamen begroeten, vereerden zij hem een voeder wijn en eenen schoonen vetten os, en KAREL's wakkere medestrijders, waaronder zich ook twee monniken bevonden, kregen geschenken in geld. 's Hertogs eerste zorg was, om het gat »op ter Beek» weder ter dege te doen dicht metselen, opdat geen vijand ooit het door hem gegeven voorbeeld zou kunnen volgen. Daarop werd Arnhem's gelukkige bevrijding door eene »generale processie» rondom de stadsmuren gevierd.

Met de verovering van Arnhem had KAREL zijn lang gewenscht doel bereikt. Alle sterke plaatsen van het land waren nu in zijne macht; ja, hoe MARGARETHA ook over de zaak peinsde, zij kon er niets meer aan doen. »Die man is tot alles in staat,» schreef zij aan haren vader, en waarlijk, dat zou zij ook weldra ondervinden.

Wenden wij ons thans, in onze verbeelding, naar de noordelijke gewesten van ons land, naar Friesland en Groningen. Dáar had de krijg reeds jaren lang op verschrikkelijke wijze gewoed. Ik zal u slechts de namen van de Schieringers en Vetkoopers behoeven te herinneren, om niets meer te noemen van de akelige en vervelende historie dier in-

wendige partij-oorlogen. De hertogen van Saksen voerden er eenen tijd lang als erfelijke potestaten of landvoogden, namens den keizer of den graaf van Holland, maar ook niet meer dan in schijn, het bewind, totdat het ten laatste aan hertog ALBRECHT, wien wij reeds in Gelderland als een allerbekwaamst man hebben leeren kennen, gelukte, de Friezen en Groningers aan zich te onderwerpen. Het meest was hem daarbij te stade gekomen zijne vriendschap met zekeren EDZARD, graaf van Oostfriesland, want deze hield meer van eenen goeden vriend, dan van eenen kwaden nabuur. Na ALBRECHT's dood echter geraakte alles weder in rep en roer. De Friezen, die zich altijd liever onderling doodsloegen, dan zich aan eenen vreemden gebiedster te onderwerpen, stonden als één man tegen hertog GEORGE, ALBRECHT's zoon, op, terwijl de Groningers, zich alleen niet sterk genoeg wanende, den braven en moedigen EDZARD tot hun hoofd- of beschermheer kozen. Deze nam dat gaarne op zich, maar hertog GEORGE, die eigenlijk nooit op eenen goeden voet met den Oostfries gestaan had, was daar geweldig vergramd over. In den oorlog, die hierop noodzakelijk volgen moest, was EDZARD zeer ongelukkig; niet alleen het land van Groningen, maar ook een groot deel van Oostfriesland viel in de macht van den Sakser, zoodat EDZARD ten einde raad was, en niet meer wist, hoe hij den krijg voortzetten zoude. Hier was meer dan gewone hulp noodig. Nu was — ter kwader uur, mogen wij wel zeggen — tot in deze gewesten de mare doorgedrongen van KAREL van *Egmond's* ongemeene dapperheid en zeldzaam geluk, en de glans van zijne overwinningen en de ontzaglijke buit, dien hij op de Oostenrijkers bevochten had, werd door

die geruchten niet weinig vergroot. EDZARD begeeft zich, met goedvinden van de Groningers, naar Gelderland, om den Gelderschen leeuw naar de kampplaats te lokken. —

Hertog KAREL was juist van eene reis naar Frankrijk en Italië, waar hij het oude verbond met koning FRANS vernieuwd, en eenen krijgstoct tegen Milaan gedeeltelijk bijgewoond had, in Gelderland teruggekeerd. Het bezoek van EDZARD was hem hoogst welkom, en er was niet veel noodig, om deze geheel voor zich te winnen. KAREL, innig verheugd over deze ongezochte gelegenheid, om zijne tegenpartij ook in Friesland afbreuk te kunnen doen, beloofde alle hulp, die men zou verlangen, mits graaf EDZARD hem slechts eene goede som gelds zond, en een verbond met den koning van Frankrijk sloot. Verheugd over het welslagen zijner zending, spoedde EDZARD zich weder naar Groningen, en het kwam niet eens bij hem op, dat KAREL, die hem zoo vriendelijk ontvangen had, hem wel eens om den tuin kon geleid hebben. Onze hertog namelijk, die reeds zoo menig verdrag met vijanden gesloten en verbroken had, meende ook nu aan eene in der haast gedane belofte niet gebonden te zijn. Het kwam hem eigenlijk wat dwaas voor, om iemand, die hem tamelijk onverschillig was, te gaan handhaven in het bezit van een land, waarover hij even zoo goed den meester spelen kon. Gelijk het veelal gaat, de eene heerschzuchtige gedachte volgt op de andere. »Eens heer over Groningen en Friesland,» zoo sprak hij, »wat belet mij dan, om ook Drenthe en Overijssel te bemachtigen? En welk Oostenrijker in Holland en Utrecht zal dan mijne en Frankrijk's kracht kunnen weêrstaan?» Zijn besluit was

genomen, en de noodige maatregelen werden in stilte beraamd. Toen daarop KAREL's krijgsbenden, volgens afspraak met EDZARD, te Groningen aankwamen, stond deze in 't eerst wel verwonderd, dat zij zoo weinig uitrichtten, maar vermoedde toch nog volstrekt geen kwaad. Maar de aanvoerder der Geldersche benden had zijne geheime bevelen. Buiten weten van EDZARD trad hij dadelijk met de overheids-personen der stad Groningen in onderhandeling. Hij beduidde hen, dat EDZARD een zwak en arm, maar KAREL een machtig en zeer rijk vorst was; dat zij, onder het bestuur van den eerste van kwaad tot erger zouden vervallen, maar zoo zij KAREL tot hunnen heer aannamen, voorspelde hij hun dagen van macht, rijkdom en voorspoed, zoo als Gelderland ze thans genoot! De Groningers, door die schitterende voorstelling verblind, lieten zich vangen; zij lieten EDZARD in den steek, en verklaarden den hertog van Gelre als heer van Groningen te zullen huldigen. Nu gingen den goeden EDZARD de oogen open. Met nadruk en klem verweet hij den Groningers, voor wier welzijn hij zijn leven en zijne bezittingen veil had gehad, hunne onstandvastigheid, en aan KAREL zijne verregaande trouweloosheid; maar 't was te laat, hij moest Groningen verlaten. Toch heeft hij zijn verbond met de stad niet willen breken; eerst veel later, toen de omstandigheden geheel waren veranderd, heeft hij zich aan keizer KAREL's zijde geschaard, om hertog KAREL en de zijnen uit Friesland en Groningen te helpen verdrijven. — Nu echter had, met EDZARD's verwijdering, KAREL weder zijnen zin gekregen. Thans zou hij met de daad toonen wat hij vermocht, zoodra het zijne eigene zaak gold. Vooraf zond hij zijnen hofmaarschalk WILLEM van

Gent, die de hulde der Groningers in zijnen naam ontving; aanstonds daarop volgde eene aanzienlijke krijgsmacht, die grootendeels te scheep uit Harderwijk en Elburg derwaarts werd afgezonden. KAREL had reeds eenige jaren vroeger het belang ingezien, om eene scheepsmacht op de Zuiderzee te onderhouden. In 1508 had hij eene vloot van zes schepen uitgezonden, om Enkhuizen te overrompelen; die toeleg was toen wel mislukt, maar uit de verovering van de Kuinder, (zie bladz. 241), had hij gezien, dat de Gelderschen op zee den weg naar zijn gebied even goed hadden kunnen vinden, en de Kampenaars, die toen zeer rijk en machtig waren, hadden ontzaglijk veel moeite, om hunnen handel tegen de Geldersche zeeschuimers te beveiligen. Bij het huis Hulkestein, dat KAREL zeer versterkt en Altena genoemd had, was op zijn bevel ook eene haven aangelegd. Daar lagen zijne vaartuigen vlak onder het huis, beveiligd voor de Hollandsche vloot, die onophoudelijk jacht op hen maakte. Die vaartuigen beteekenden toen wel niet veel; het waren meest kleine schepen, *seijnschepen* genoemd, eigenlijk visschersvaartuigen, naar *seijne* of *zegen*, visschers-treknetten, dus geheeten. Een enkel grooter schip, dat een *baardse* heette, diende om aan de vloot kracht bij te zetten, maar het waren eigenlijk de manschappen, meest stoute gelukzoekers, voor wie het leven niets, en de buit alles was, die de Geldersche scheepsmacht geducht maakten.

Met zulk eene vloot nu, besloot hertog KAREL Friesland ten onder te brengen, en zich daarbij door de Groningers te doen helpen. In September van het jaar 1514 landde het Geldersche leger onverwachts aan den Marderhoek, en alles gelukte naar wensch. Niet zoodra waren Sloten

en IJlst in de macht der Gelderschen, of nagenoeg geheel Friesland liep te wapen — niet om hen te verjagen, maar om hen te helpen! En van waar die vreemde vertooning? Omdat de Gelderschen, op bevel van hertog KAREL, overal met grooten ophef rondbazuinden, dat zij als bevrijders en vrienden kwamen, en dat zij de bewoners van de gehate Saksers zouden verlossen. »Vrijheid, vrijheid,» zoo klonk het nu door het geheele land, »weg met den Saks, wij houden het met den Gelderschman!» Overal werden de Geldersche vrienden met gejuich binnengehaald, en eer het jaar ten einde was, hadden zij Sneek, Bolsward en alle plaatsen langs den zee-kant tot aan Mak-kum in hunne macht. Te Sneek werd toen de zetel van het Geldersche gezag gevestigd, en van daar uit bestuurde KAREL, door zijn stadhouder, de verdere verovering van het land. De Saksers onder hertog GEORGE, woedend over het verlies, en niet bij machte om de Gelderschen te verjagen, wreekten zich op de weerlooze bewoners, en brandden, moordden en roofden wat zij krijgen konden. In de nabijheid van het dorp Kimsverd, niet ver van Harlingen, woonde een rijk, maar stil en vergeten landman. Wegens zijne lichaams-grootte en kracht noemde men hem LANGE of GROOTE PIER, maar hij deed niemand kwaad. Eens echter kwam eene woeste bende van Hollanders en Saksers, gretig naar buit, op hem af. PIER stelde zich dapper te weer, maar wat vermocht hij alleen tegen zoo velen? Hij moest voor zijne oogen zien, hoe zijn huis verbrand, zijne vrouw en kinderen vermoord, zijne have en zijn vee weggevoerd werden! Ziedende van toorn en wraakzucht vormde hij toen het plan, om aan zijnen vijanden al het gewicht

van zijnen sterken arm te doen gevoelen, en niet te rusten vóordat hij zich vreeselijk zou gewroken hebben. Hij riep zijne vrienden, die, even als hij, uit have en goed verdreven waren, ten strijde, stelde zich aan hun hoofd, en weldra was zijn leger talrijk, en wijd en zijd gevreesd. Hertog KAREL, die van alles partij trok, wist hem over te halen, om het bevel over zijne Geldersche vloot op zich te nemen. Zoo kwam GROOTE PIER in KAREL's dienst, onder den weidschen titel van *Admiraal der Zuiderzee*, waarbij hij weldra spottenderwijs dien van *koning van Friesland, hertog van Sneek, graaf van Sloten en vrijheer van Hinlopen* voegde. Maar de Hollanders hebben nooit eenen meer vermetelen en gevaarlijken admiraal op de Zuiderzee het hoofd geboden. PIER's vloot was eerst slechts 18 vaartuigen sterk, en toch zag het volgende jaar hem reeds aan het hoofd van 150 kielen. Alles wat hij tegenkwam was goeden prijs; bij Hoorn veroverde hij eens elf schepen; te Workum bracht hij er achtentwintig op met 400 gevangenen; de buit werd eerlijk verdeeld, maar de Hollanders en Saksers, die men gevangen nam, werden zonder genade in zee geworpen, hetgeen PIER »de voeten spoelen» noemde. Kort te voren had de hertog van Saksen eene vreemde krijgsbende, die men den *Zwartten Hoop* noemde (*), in dienst genomen, eerst om de Friezen te bedwingen, en nu om de Gelderschen te bevechten. Zoolang men deze lieden betaalde, ging het goed, maar toen men hen te lang liet wachten, gingen zij, ouder gewoonte, op

(*) Men wil, dat deze bende haren naam ontleende van de zwarte vanen, waaronder zij ten strijde trok.

eigene gelegenheid aan het plunderen en branden, ja, het liet zich voorzien, dat zij eerlang gevaarlijker voor de vrienden dan voor de vijanden zouden worden. Hertog GEORGE schreef in zijnen angst naar Holland om hulp. Toen stak onverwijld uit Enkhuizen eene vloot van zesendertig schepen in zee, bemand met een aantal Hollandsche ridders en mindere krijgslieden, en bovenal beladen met geld en levensmiddelen voor den Zwarten Hoop. Maar GROOTE PIER had er juist bij tijds kennis van gekregen. Met achttien schepen zeilde hij haar uit Staveren te gemoet, en na eenen geweldigen strijd werd de rijke Hollandsche vloot, op weinige schepen na, veroverd. De Zwarte Hoop, aldus teleurgesteld, begon vreeselijker dan ooit te muiten, en hertog GEORGE, buiten staat, om die rooversbende tevreden te stellen, liet haar en weldra ook geheel Friesland lafhartig in den steek. Hij wanhoopde, om het ooit weder onder zijn gezag terug te brengen, en daarom verkocht hij al zijne aanspraken op dat land voor eene goede som gelds aan KAREL van Oostenrijk. Deze zond zijnen besten veldheer, namelijk den ons welbekenden FLORIS van Egmond, heer van IJsselstein, als zijnen stadhouder naar Friesland. Deze ontving de hulde der aan hem getrouw geblevene Friezen, en beloofde het land binnen drie maanden van de Gelderschen te zullen verlossen; maar dit was beter gezegd dan gedaan. Het was niet mogelijk hen te verjagen, ja, hij mocht zich gelukkig rekenen, dat hij Leeuwarden, Franeker en Harlingen voor zijnen heer behouden, en eenen wapenstilstand met de Geldersche Friezen sluiten kon. In het volgende jaar (1516) werd dat bestand weder verbroken, en de oorlog met nieuwe woede hervat.

De Gelderschen, onder den dikken stadhouder HENRIK van Erkelens, sloegen nu ook het beleg voor Leeuwarden en Franeker, maar moesten het na acht weken weder opbreken. De Hollanders, onder FLORIS van Egmond, FELIX van Oostenrijk en JAN van Wassenaar, die zijne kouw te Hattem gelukkig ontkomen was, waagden met 5000 man eene stoute landing op de Friesche kust, plunderden een paar kloosters, en vervulden de geheele nabuurschap met ongehoorde wreedheden. Friesland mocht toen wel het ongelukkigste land der wereld heeten. Geen mensch was zeker van zijn leven of zijne bezittingen; hertog GEORGE zeide er van, dat het wel *Fressland* heeten mocht, zooveel geld en manschappen had het reeds verslonden. Zoo werd die ellendige oorlog nog eenige jaren met afwisselende kansen voortgezet, en 't zou vervelend worden u alles te verhalen, wat daar nog verder voorviel. Nu eens behaalden de drie Oostenrijksche veldheeren groote voordeelen, dan weder waren het de Gelderschen, en vooral de vloot onder PIER, die hun even groote verliezen toebrachten. De Oostenrijkers en Hollanders, die alle middelen te baat namen, om de Gelderschen het land te doen ruimen, bedachten ook eens eene list. Zij strooiden uit, dat hertog KAREL afstand van Friesland had gedaan en, trouweloos genoeg, het ongelukkige land aan zijn lot had overgelaten. Maar de verbitterde Gelderschgezinden sloegen daar zoo weinig geloof aan, dat zij een der boden, die hun dat valsche bericht brachten, in eene zak verdronken 'en den anderen dwongen het medegebrachte afschrift, dat dertig bladen groot was, op te eten. Toch begonnen de echte Friezen, die het goed met hun land

meenden, langzamerhand, en wèl tot hunne schade in te zien, dat zij met het inhalen van die Geldersche vrienden niets gewonnen hadden, en dat hunne hooggeroemde vrijheid in ellende en slavernij was ondergegaan. Het werd hun hoe langer hoe duidelijker, dat hertog KAREL hen zelve en hun land slechts gebruikte, om zijne eierzucht te bevredigen, zijne schatkist met hun geld te vullen, en het gehate Oostenrijk met nog meer kracht te kunnen bestrijden.

Het jaar 1517 was voor beide partijen even noodlottig. Het land werd door eenen hevigen watervloed geteisterd, die duizende menschen van have en goed beroofde. Daarop volgde eene verschrikkelijke pestziekte, die vriend noch vijand ontzag, en talrijke offers eischte, en bij dat alles had hertog KAREL nog het grievend verdriet, dat zijn fraai en sterk slot Hulkestein of Altena door FELIX van Oostenrijk overrompeld, en tot den grond toe vernield werd. De hertog besloot toen, door een stout waagstuk wraak te nemen op de Oostenrijkers en Hollanders. En nu had er, gedeeltelijk onder GROOTEN PIER'S leiding, een krijgstoet plaats, of liever een echte strooptocht, waarvan ik u eenige bijzonderheden wil verhalen. De Zwarte Hoop, namelijk, was van Oostenrijk afgefallen, en in dienst van den hertog getreden; deze stak nu, vereenigd met de Geldersche en Friesche manschappen onder den GROOTEN PIER, naar Noord-Holland over. Daar gaan zij heen, als eene troep vrijbuiters, zonder eenig plan, en alleen vertrouwende op hunnen sterken arm en hun goed geluk. Als een zwerm sprinkhanen vallen zij bij Medemblik neder. De stad wordt uit zee bestormd,

ingenomen en in brand gestoken, maar niet zonder groot verlies voor de aanvallers, waarvan er velen, en in het bijzonder zij, die klein van gestalte waren, den dood in de golven vonden. Nu ging men op het kasteel los, maar dáar werden de zeeschuimers met zulk eene hagelbui van pijlen door de bezetting welkom geheeten, dat zij geen tweede begroeting durfden afwachten, en met bebloede koppen het brandende Medemblik weder binnetrokken. Daarop begaf zich de gansche bende langs Hoorn naar Alkmaar, overal gruwelijke sporen van brand en plündering achter latende. Reeds was het gerucht van hunne aankomst, door de landlieden uit Twisk en Opperdoes, die hunne goederen, vrouwen en kinderen op karren en wagens dáar in veiligheid meenden te brengen, tot in die stad doorgedrongen. Wél maakte men zich gereed, om haar te verdedigen, maar nog eer de magistraat het noodige daartoe beraamd had, en toen men hen nog ver af waande, stormden de vrijbuiters onder een vreeselijk geschreeuw van »Gelre, Gelre!» de stad binnen. De bezetting, door schrik verlamd, legde de wapens neder, en zoo werd Alkmaar bijna zonder bloedvergieten bemachtigd. Vele bewoners waren gevlucht, sommige hunner hadden een geëelte van hunne bezittingen buiten de stad in veiligheid gebracht, anderen hadden die in kelders of diep onder den grond verborgen. Een hunner, buiten de poort gekomen zijnde, herinnerde zich, dat hij te huis een kistje met 600 gulden had achtergelaten. Hij keerde terug, maar tot zijne ontsteltenis vond hij zijne woning reeds vol vijanden, en behalve de 600 moest hij nog 300 gulden betalen, om naakt en van alles beroofd de

stad weder te mogen verlaten. Een ander had getracht in den wijn een redmiddel te vinden, en was smoordronken in eenen diepen slaap gevallen. Toen nu een hoop Gelderschen zijn huis kwam bestormen, kon zijne vrouw hem noch door slagen, noch door stooten, noch zelfs door bijten wakker maken, en toen hij weder bijkwam, was hij aan handen en voeten gekneveld, en kostte hem zijne roes eene groote som gelds. Jonge kinderen werden door de wreedaards gegrepen, mishandeld, en in het vuur gehouden, om de ouders tot het ontdekken van hun geld en kostbaarheden te noodzaken! Acht dagen hield dat leven van roof en plundering aan. Alkmaar, dat rijk was, werd doodarm, en eene beroemde school, die daar veel nut stichtte, werd geheel vernietigd. Te Heilo, te Bergen en elders, werwaarts de roovers zich nu wendden, werden wel velen hunner verslagen; anderen, die zich te ver in het land waagden, werden door de ruiters van *FLORIS van Egmond* gegrepen, en te Haarlem onthalsd, gehangen of geradbraakt. Maar 't hielp weinig. Het gros der bende trok voort, en verbrandde het dorp Limmen en het rijke Egmond. Akelig stegen de vlammen 's nachts tegen den donkeren hemel op; geheel Holland verkeerde in vrees; te Leiden en in den Haag werden de kostbaarheden uit de omliggende kloosters geborgen, en niemand wist, wie het eerst aan de woede van zulk ongehoord krijgvoeren zou blootstaan. Op Haarlem was het nu gemunt; Beverwijk, Sparendam en Zandpoort werden verbrand. Uit Haarlem trok ten laatste eene talrijke Hollandsche krijgsmacht onder *IJSSELSTEIN* en *WASSENAAR* hen te gemoet, maar de vrees, om zich in het open veld

te meten, dreef beide partijen naar hare legerplaats terug. De Gelderschen en Friezen trokken toen Haarlem voorbij en recht op Amsterdam, tastten de schans, die aan die zijde de stad moest verdedigen, met groote kloekmoedigheid aan, en verbrandden een daarbij staand blokhuis, waarbij dertig Amsterdamsche burgers en boeren den dood vonden. En voort ging de bende, langs Amsterdam naar Oudkerk, dat insgelijks verbrand en geplunderd werd. In den Haag was men radeloos. Schoon het toen nog eene minder aanzienlijke plaats was dan thans, verkeerde men er in groote bezorgdheid voor die razende bende. Alles wat waarde had, had men weggedragen, de plaats was bijna geheel verlaten. Gelukkig bleek die voorzorg noodeloos te zijn. De bende was over Utrecht naar Asperen aan de Linge getrokken. Geduchten wederstand vond zij voor die kleine plaats. Eene poging tot ontzet uit 's Hertogenbosch mislukte, en toen gaf de stad zich over — en werd wreedaardig uitgemoord. Zelfs de schoolkinderen, die met hunnen onderwijzer in de kerk gevluht waren, kwamen allen jammerlijk om het leven. De bezetting van het kasteel werd, tegen het gegeven woord, zonder genade over de kling gejaagd, ja; de vrouw van den kastelein moest het vreeselijk schouwspel zien, dat haar vader, broeder en echtgenoot onschuldig vermoord werden. Gelukkig was Asperen de laatste plaats, waar zich de woede dier dollen bende kon koelen. Het Hollandsche leger, onder HENDRIK van Nassau en FLORIS van IJsselstein, belette haar toen het verder doordringen. Van drie zijden ingesloten, bleef haar nog slechts de weg naar Gelderland open. In ongeregelde hoopen trokken sommigen naar

Amersfoort, anderen naar Elburg, Hattem en andere plaatsen van de Veluwe. Maar hier had eindelijk het uur der vergelding geslagen. Het Hollandsche leger versloeg hen bij honderden, en die den weg naar Friesland niet terug konden vinden, kwamen, van al hunne buit weder beroofd, ellendig om het leven. Ook de Veluwe zelf werd daarbij weder jammerlijk verwoest; dorpen en steden, de te veld staande oogst, ja zelfs de dorre heidevelden werden afgebrand, en nooit — zegt een oud schrijver en tijdgenoot, een monnik, wiens verhaal wij hier kortelijk gevolgd hebben — hadden de Hollanders zoo schoone gelegenheid om eenen grooten voorraad bezems van de Veluwsche heidevelden mede naar huis te nemen, want nergens dan in Holland veegt men zoo zorgvuldig den vloer. Hertog KAREL bevond zich te Arnhem, toen dat alles voorviel. Hij had zijn leger op den grooten zandberg aan de zuidzijde van de stad opgeslagen, en dáar wachtte hij den vijand af, die ook niet draalde, hem in zijne hoofdstad te komen belegeren. Toen werd, eindelijk, door bemiddeling van FILIPS van *Bourgondië*, bisschop van Utrecht, een verdrag voor zes maanden tusschen den keizer en hertog KAREL gesloten, waarbij bepaald werd, dat laatstgenoemde van zijne heerschappij op Friesland zoude afzien. Door den nood gedrongen, en binnen Arnhem opgesloten, had hij dat verdrag geteekend; maar zoodra hij vernam, dat men in Holland ook uitgeput, en den oorlog hartelijk moede was, vernieuwde hij den krijg. Hij was kort te voren in persoon, maar vermomd, de Hollandsche grensvestingen gaan bespieden, en te laat en tot hunne schade hadden de Hollanders zulks vernomen. In Friesland benoemde hij

MAARTEN VAN ROSSEM en daarna graaf CHRISTOFFEL *van Meurs* tot zijne stadhouders; maar ROSSEM, die niet naar de pijpen van de lastige, vrije Friesche grooten wilde dansen, werd reeds na een jaar terug geroepen, en de graaf VAN MEURS, hoewel een dapper en bekwaam man, maakte zich door zijne gestrengheid bij de Friezen gehaat. Niet zoo goed als WILLEM *van Roggendorp*, 's konings stadhouder, verstond hij de kunst, om het volk door zachtmoedigheid en bedaard overleg te regeeren, en schoon de Geldersche invloed in Holland en elders gedurig grooter werd, in Friesland nam zij na dien tijd zichtbaar af. Ook verloor hertog KAREL omstreeks dezen tijd de hulp van GROOTE PIER. Na den strooptocht in Holland, welken hij echter alleen vóór Medemblik schijnt bijgewoond te hebben, vergezelde PIER zijnen meester op eenen aanslag tegen Emmerik, en zette toen zijn oud handwerk ter zee weder voort. Plotseling, in het jaar 1519, zien wij dien geesel van de Zuiderzee het schuim verlaten, en zich te Sneek met der woon vestigen, waar hij reeds in het volgende jaar als een stil en vergeten burger overleed. Hoogst waarschijnlijk zijn ook hem in den laatsten tijd de oogen opengegaan voor de ware bedoelingen van onzen hertog (*); want het' was hem niet te doen geweest, om

(*) Even zoo ging het ook JANKO DOUWEMA, een aanzienlijk Friesch edelman en een bekwaam en deugdzaam, maar voor dien tijd al te vrijheidlievend, man. Ook hij liet zich eerst door KAREL's fraaie beloften misleiden, maar viel later bij dien vorst in ongenade, en toen vertrouwden de Hollanders hem ook niet meer. In eene verantwoording, welke hij daarop schreef, zegt hij, dat de hertog

dezen in zijne eierzuchtige plannen op Friesland te ondersteunen, maar om zijn vaderland de vrijheid en onafhankelijkheid weder te geven. GROOTE PIER is wel waard, dat wij nog een oogenblik bij hem stilstaan. Het nageslacht heeft hem voor eenen gemeenen zeeroover en eenen dolkop uitgemaakt, maar de wijze van oorlogvoeren was in dien tijd niet anders; en hoort nu eens, wat een zijner tijdgenooten, de kloosterbroeder, PETER VAN THABOR, die dus dagelijks hoorde van de vreeselijke dingen, die hij bedreef, aangaande hem getuigt: »Van dezen PIER was groote spraak in Holland en in Brabant, vooral van zijne kracht en van zijne groote oogen, maar zij maakten het erger dan het eigenlijk was; maar toch was hij een fors, zwart man, met groote oogen en breede schouders en eenen ijselijken baard, gruwelijk om aan te zien, vooral als hij toornig was; ook was hij grof en plomp van spraak, zoodat alle menschen, die hem hoorden, tot lachen werden bewogen; hij was dapper en fel op de vijanden, maar toch redelijk van hart als een christen, want hij had eene goede meening, om vrij en Friesch te wezen, en het land in goeden staat te brengen, en te houden. Zijn ploeg zou hem liever zijn geweest dan de oorlog; maar dat men hem zijn land niet met vrede had laten bebouwen, en be-

hem te Harderwijk bij zijne vorstelijke eer en de zaligheid zijner ziel beloofd had, der Friezen eerste en aangeborene vrijheid te zullen herstellen, „maar toen hij het land veroverd en de steden en sloten versterkt had, vergat hij al zijne hooge beloften, en wilde onze erfheer zijn, maar wij hebben hem versmaad, omdat wij een vrij volk wilden blijven, en daarom hebben wij zoo verschrikkelijk moeten lijden.”

wonen, en dat men zijn huis en zijne kerk had verbrand, dat wilde hij wreken, zooveel hij kon en vermocht: »*Groote Pier was allit recht uut ende hy en was gheen pluimstrijcker!*»

Na PIER's dood gingen de Geldersche zaken in Friesland snel achteruit. Keizer KAREL v had vrede met Frankrijk gesloten, zijne overige staten tot rust gebracht, en hield nu geld en manschappen genoeg over, om ook Friesland te bedwingen. Toch duurde het nog tot het jaar 1523 eer het land geheel van de Gelderschen gezuiverd was. Toen eindelijk gelukte het den bevelhebbers GEORGE SCHENK van Toutenburg en JAN van Wassenaar, om Workum en Dokkum, ware Geldersche roofnesten, te veroveren. Daarop sloegen zij het beleg voor Sloten; dag en nacht werd die veste uit bussen en roeren beschoten, zoodat men het gebulder van het geschut te Amsterdam en te Zutfen hooren kon. De bezetting weerde zich kloekmoedig; in éenen nacht werd WASSENAAR in den arm, en SCHENK in de dij gewond. Na vier dagen werd de stad overgegeven, en daarop volgden de Lemmer en ook Steenwijk, de laatste plaatsen, waar Geldersche bezetting lag. Den heer van WASSENAAR komt de eer toe, de Gelderschen uit Friesland verdreven, en dat land voor zijnen keizer veroverd te hebben. Schitterend was zijne wraak op den Gelderschen hertog, die hem zoolang gevangen had gehouden, maar zij kostte hem het leven, want weinige dagen na zijne terugkomst te Leeuwarden overleed hij aan zijne wonde. Hij was een der bekwaamste mannen van Holland, een edelman in den waren zin.

Maar wellicht vraagt gij: waarom zond onze hertog

KAREL geene grootere krijgsmacht naar Friesland, of liever, waarom ging hij er zelf niet heen? wie weet of hij Friesland dan niet met minder moeite had kunnen vermeesteren, en rustig bezitten! Vooreerst, bekreunde hij er zich weinig om, wie heer over dat land was, evenmin als om der Friezen vrijheid, mits hij er slechts de gelegenheid vond, om Oostenrijk, zijnen erfvijand, te bestrijden. Ten andere grepen er in dien tusschentijd zulke gewichtige zaken in Overijssel plaats, dat zij zijne aandacht van het verder gelegen Friesland geheel aftrokken. Laats ons nu eens zien, wat er was voorgevallen.

De steden Kampen en Zwolle waren in dien tijd reeds zeer aanzienlijke plaatsen, die door hare gunstige ligging grooten handel konden drijven, en daardoor hoe langer hoe rijker en machtiger werden. De stad Kampen was voor vele jaren in het bezit gekomen van eenen tol op den IJssel. Alle schepen, die uit zee kwamen — en er heerschte toen ontzaglijk veel bedrijvigheid op die rivier — moesten dáar betalen, en dus ook degenen, die naar Zwolle bestemd waren, en dat was eene bron van groote inkomsten voor de stad Kampen, maar van veel yerdriet voor Zwolle. De Zwollenaars bedachten toen een middel, om dien tol te ontgaan. Zij gelastten aan hunne schippers, om voortaan niet meer den IJssel, maar het Zwarte Water in te varen, en zoo kwamen deze te Zwolle, zonder tol betaald te hebben. De Kampenaars, hierover verbittert, legden nu ook eenen tol op het Zwarte Water, maar daar wilden de Zwollenaars natuurlijk niets van hooren. De twist liep hoe langer hoe hooger. Alle gemeenschap tusschen de bureu werd afgesneden; de beide steden had-

den elkander den oorlog verklaard. De Zwollenaars bouwden een blokhuis aan het Katerveer, om alle schepen, die naar Kampen voeren, den doortocht te beletten, en de Kampenaars rustten twee oorlogschepen uit, dië aan het Zwarte Water post vatteden, om de vaart naar Zwolle te verhinderen. Van weerszijden werden legertjes aangeworven; men trok tegen elkander op, roofde elkanders koeien weg, en schreef elkaâr de vinnigste scheldbrieven. Eerst poogde de stad Deventer, toen de keizer, daarop de bisschop van Utrecht de beide steden te verzoenen, maar te vergeefs. Bevreesd, dat de bisschop (die, gelijk gij weet, ook wereldlijk heer van Overijssel of het Oversticht was) de rijke Kampenaars in het gelijk zou stellen, besloten de Zwollenaars, eenen stouten stap te wagen, den bisschop de gehoorzaamheid op te zeggen, en zich eenen anderen beschermheer te kiezen. Dit besluit brachten zij ook terstond ten uitvoer; zij schreven aan *FILIPS van Bourgondië*, dat zij hem niet langer voor bisschop erkenden, en dat hertog *KAREL* hen wel helpen zoude, om eenen anderen bisschop te kiezen. Daarop werd de Geldersche hertog vriendelijk uitgenoodigd, om binnen de stad te komen. Deze was natuurlijk weder aanstonds bereid, ja, het is niet onwaarschijnlijk, dat hij door den slimmen drost van Hattem, *MICHIEL van Bambergen*, het vuur ten zijnen behoeve had doen aanstoken; zeker is het, dat hij de Zwollenaars, in eenen aanslag op Hasselt, met schepen, mannen en kanonnen had bijgestaan. Hoe het zij, *KAREL* veinsde hier weder meesterlijk; hij beloofde de goede Zwollenaren te zullen beschermen, en voorzag de stad van eene nieuwe bezetting; daarbij

werd uitdrukkelijk bepaald, dat hij geen sterk kasteel, maar wel een paleis voor zich binnen Zwolle mocht doen bouwen, en eindelijk ook, dat hij de trotsche Kampenaars naar verdienste zou straffen. Toen werd de hertog de stad ingelaten; men juichte van vreugde, en met het luiden van de klok, en het afsteken van het geschut vierde men de komst van den beschermer!

De eerste daad van dezen was waarlijk niet geschikt, om de burgers veel moed voor de toekomst te geven. Hij had het beleg voor Hasselt geslagen, maar toen de Kampenaars met eene groote macht oprukten, en de Gelderschen en Zwollenaars onverwachts op het lijf vielen, vloten deze ijlings naar Zwolle terug, en KAREL zelf redde zich ter nauwernood. Zoo als het gaat, gaf men elkander de schuld van het gebeurde, en bijna was het verbond toen reeds weder verbroken. Ook was er een brief van keizer KAREL gekomen, die waarlijk niet opbeurend heeten mocht; in dien brief noemde de keizer hen allen, zoowel de Gelderschen als de Zwollenaars en Friezen, gemeene oproerlingen, en zeide dat, zoo hij nu al geen tijd had, om hen te tuchtigen — hij hen later wel zou vinden! Voorshands begrepen zij dus van den nood eene deugd te moeten maken, en zoo goed mogelijk bij elkaâr te moeten blijven. Weldra keerde de kans. De Overijsselsche edelen en de andere steden, namelijk, voor wie de komst van hertog KAREL alles behalve aangenaam geweest was, verzamelden nu eene krijgsmacht, vielen daarmede in de Veluwe, stroopten tot bij Harderwijk, en roofden alles, wat zij krijgen konden en daarbij wel 5000 stuks vee. Maar eer zij 't vermoedden, was de hertog ook dáar. In het holst van den

nacht bereikte hij de buurschap Apperlo, waar de vijanden zich met hunnen rijken buit hadden nedergeslagen. Hij had slechts eene kleine schaar van getrouwen bij zich, en eenige zijner bevelhebbers raadden hem zelfs ten sterkste af, zich met den machtigen vijand te meten. Maar KAREL sprak: »Trekt vrij af, gij allen die bevreesd zijt, laat mij slechts alleen de eer der zegepraal." En allen bleven bij hem. Vóór dat de dag aanbrak, schaarde hij de zijnen zóo, dat de vijanden al het nadeel van den wind hadden; voorts liet hij eenige scherpschutters, als boeren vermomd, in de naburige woningen als in eene hinderlaag postvatten. Daarop valt hij zelf, onder het gewoon geroep van »*Gelre! Gelre!*" dat ditmaal, onverwacht, als het was, des te akeliger klonk, de vijanden op het lijf. Deze, door de dwarrelende stofwolken geheel verbijsterd, weten zich eerst noch rechts, noch links te wenden. Toch grijpen zij naar de wapenen, en houden moedig stand, maar toen zij zich ook van achteren door dat vermomde boerenvolk zagen aangevallen, begrepen zij er niets meer van, en togen ijlings op de vlucht. KAREL'S overwinning was volkomen; al de buit en eene menigte gevangenen vielen hem in handen. Gij kunt nagaan, hoe dit voorval zijnen eigenen moed en ook het vertrouwen der Zwollenaars op hunnen beschermer deed toenemen. Overijssel lag nu voor hem open, en weldra waren bijna geheel Salland en Twenthe, ja, ook zelfs het geheele land van Drenthe in zijne macht. Alleen Steenwijk werd te vergeefs bestormd, en hij had het verdriet twee zijner beste bevelhebbers, MICHEL van *Bambergen* en WERNER SPIEGEL, voor die plaats te verliezen. Maar hij wreekte zich over dat verlies, want al het land

werd verwoest, en leéggeplunderd, en met onnoemelijken buit beladen kwam hij te Zwolle terug. De landvoogdes MARGARETHA schreef aan den bisschop, dat hij beter op zijn land passen zou: *»car ce messire de Ghuelbres est un dyable, et il ne fait que brandscater tout le pays.»*

In het volgende jaar, 1522, besloten KAREL's vijanden, de bisschopsgezinden, eenen nieuwen kans te wagen. Met eene versche krijgsmacht, waarbij zich 1500 man onder SCHENK van Toutenburg uit Friesland voegden, werd Genemuiden berend, ingesloten en hevig beschoten. De plaats zat deerlijk in het nauw; alleen een kloek besluit kon haar redden, en hertog KAREL wist raad. Hij begaf zich met eene bende van Zwolsche en Zutfensche burgers derwaarts, maar zond 400 lichtgewapende ruiters vooruit, met bevel, om de belegeraars langzamerhand uit hunne verschansingen te lokken. Deze volbrachten die taak meesterlijk. SCHENK liet eenige honderden van zijne soldaten tegen hen uittrekken; deze vervolgden de Gelderschen, die den schijn aannamen van te vluchten, en hen aldus hoe langer hoe verder van de legerplaats verwijderden. Ploetseling werden zij door 's hertogs leger van voren en door de belegerden, die dat alles uit de stad gezien hadden, van achteren overvallen. Vreesselijk was nu de slachting; naar de legerplaats terugkeeren was niet meer mogelijk, want de belegerden hadden daar de brug afgebroken, en zoo werd het kostelijke leger geheel en al vernietigd, terwijl de anders zoo gelukkige SCHENK er ditmaal ter nauwernood zelve het leven kon afbrengen. Nog nooit had hertog KAREL zulk eene heerlijke zege met zoo weinig moeite bevochten. Er was geen vijand meer, die hem beletten

kon in het Oversticht te doen, wat hij verkoos. Vollenhoven en Koevorden werden genomen; Hasselt werd tot gehoorzaamheid gedwongen; Steenwijk moest, na menige vergeefsche poging, voor den overwinnaar bukken; Deventer en Kampen sloten, door nood gedrongen, te Zutfen een verdrag, waarbij KAREL beloofde, ook die steden even goed als Zwolle te zullen beschermen. Op den 25 October van dat jaar werd hij te Koevorden als heer van Drenthe gehuldigd, en toen eerst mocht onze hertog zich heer van Friesland, Groningen, Drenthe en Overijssel noemen, en was het doel, waar hij jaren lang naar gestreefd had, bereikt.

Had onze hertog zich nu vergenoegd met hetgeen hij bezat, wie weet hoe geheel anders de zaken zouden geloopt hebben? Maar neen; even als hij in Friesland en Groningen gedaan had, handelde hij ook hier. Niet tevreden met den titel van beschermer, wilde hij dien van *heer* en *meester* voeren. Toen hij éénmaal dat denkbeeld had opgevat, was het niet mogelijk hem tot andere gedachten te brengen, en toen hij, gelijk wij gezien hebben, in 1523 Friesland verloor, begreep hij, Overijssel zoo veel te sterker, en als het ware met ijzeren klauwen, te moeten vasthouden. Maar de inwoners van dat gewest leden er verschrikkelijk onder. Door den langdurigen oorlog stond de handel stil, hun land was verwoest, hun vee geroofd, en de Zwolle-naars inzonderheid wisten niet, wat zij meer zouden verwenschen, den Kampertol of den Gelderschen beschermheer! Weldra had er een oproer plaats, waarbij de Gelderschen de stad uitgedreven werden, en heimelijk knoopte toen de magistraat onderhandelingen aan, om zich weder met den bisschop te verzoenen. Hertog KAREL, door

zijn stadhouder, BEREND van *Hacfort*, van alles onderricht, besluit, zich nadrukkelijk als meester te doen gelden, en de stad te straffen. Met drie vendelen voetknechten en eene ruiterbende trekt hij uit Hattem tot vóór de poort van Zwolle. Maar dáar was alles op de been; men scheen te weten, wat de hertog in zijn schild voerde; de stad was goed voorzien, en de poorten en torens met soldaten bezet. Toch naderde de hertog, als ware er niets te duchten. Maar nauwelijks was hij met eenige van zijne volgelingen de Buiten-Sassepoort binnengetreden, of daar valt het zware valhek neder, en de vogel zit gevangen. Zoodra echter de Zwollenaren bemerkten, dat van het Geldersche leger voor 't oogenblik niets meer te vreezen was, ontvingen zij den hertog in de stad, heetten hem hartelijk welkom, verontschuldigten zich zoo goed zij konden, en KAREL bleef dien nacht hun gast. Maar 't was een onrustige nacht voor onzen hertog, zoo als hij ze nog weinig doorleefd had; uiterlijk kalm, maar innerlijk vol woede, omdat hij in zijn plan gedwarsboomd was door burgers, die hij aan zijnen wil meende onderworpen te hebben, en die hem nu wel eens, even goed als zij hem gevangen hadden genomen, aan de Bourgondiërs konden uitleveren! Den volgenden dag moest hij alles beloven, wat de Zwollenaars van hem eischten, en daarop mocht hij de stad weder verlaten. Met de wraak in het hart keerde KAREL naar Gelderland terug; dat valhek had hem voor eeuwig van Zwolle gescheiden!

En wat was hiervan nu weder het gevolg? KAREL keerde eerlang met eene nog grootere macht terug, en belegerde de stad, en „zijn toorn donderde uit het geschut”

zeggen zijne tijdgenooten. Zwolle hield het drie weken dapper uit. Toen bewerkten Kampen en Deventer een bestand waarbij de Zwollenaars beloofden den hertog jaarlijks vijfhonderd gulden »*hekkengeld*» te Arnhem te zullen betalen. Maar de ondergane belediging kon KAREL toch niet vergeten, of liever, zij diende hem tot voorwendsel, om den krijg telkens op nieuw te beginnen, en dan moest het arme Zwolle het gewoonlijk misgelden. Toen bisschop FILIPS van *Bourgondië* in 1524 gestorven, en HENRIK van *Beijeren*, tot groot ongenoegen van hertog KAREL, in diens plaats verkozen was, begonnen de vijandelijkheden heviger dan ooit. KAREL had het slot Rechteren veroverd, en hield daaruit het omliggende land in ontzag, en wanneer hem een Zwollenaar in handen viel, liet hij hem de ooren afsnijden, en zond hem zoo terug. De nieuwe bisschop beproefde ook eens, om hem tot reden te brengen, en belegerde het slot Rechteren, maar uit geldsgebrek moest hij weder aftrekken, en hertog KAREL was daar zoo boos om, dat hij alle vredesvoorslagen met trotschheid van de hand wees, en daarenboven het geheele Nedersticht tegen den bisschop opzette. In 1525 werd er te Deventer een verdrag gesloten, waarbij KAREL voor de betaling eener zeer groote som gelds, die door de ingezetenen van het Over- en Neder-Sticht beiden moest opgebracht worden, van zijne rechten op Overijssel zoude afzien. Maar de looze vorst wist te voren, wat gebeuren zoude. Door zijne vrienden in Utrecht en Overijssel deed hij het vuur weder aanblazen, en nauw had hij het geld in handen, dat zoo veel bloed en tranen had gekost, of daar verschijnt hij plotseling weder in het veld, neemt den Koeburg bij

Kampen in, en bemachtigt Hasselt en Genemuiden voor de tweede maal. Bitter berouw hadden toen de steden, dat zij zelfs in vredestijd niet beter de wacht tegen hunnen onrustigen nabuur hadden gehouden. Zwolle kon de ellende niet langer verduren; de stad was tot volslagen armoede vervallen, en stond dagelijks aan nieuwe plagerijen van de Gelderschen bloot. Kampen en Deventer werden een weinig beter behandeld, maar dit diende slechts om tweedracht en wantrouwen te zaaien. Hoe zouden zij van dien Gelderschen kwelduivel verlost worden? Hertog KAREL wilde geenen vrede sluiten, dan onder de meest vernederende en drukkende voorwaarden; ja, zoo weinig schaamde hij zich hen te toonen, hoe diep hij hen verachtte, dat zijn stadhouder BEREND *van Hacfort* zelfs de stoutheid had, hun bij zekere gelegenheid toe te voegen: »gij Overijsselschen moet weten, dat bij ons Gelderschen de spies altijd voor de deur gereed staat, en dat wij uwe duimen in onzen mond hebben, daar wij, als 't ons lust, op bijten kunnen!» Die hoogmoedige en tergende taal werd echter waardig beantwoord. De burgemeester van Deventer zeide: »Heer landvoogd, als gij onze duimen in uwen mond meent te hebben, dan is 't meer dan tijd, dat wij die terugtrekken, eer wij gebeten worden; ik zeg u thans, de hertog zal nooit meester van dit goede land worden, en nu zullen wij doen, waar wij nog nooit aan gedacht hebben.» HACFORT schrikte van die taal. Natuurlijk viel er nu aan geene verzoening meer te denken. Van weerszijden wapende men zich, om den laatsten wanhopigen strijd te wagen. De kans stond niet gelijk. KAREL was nog in het volle genot van macht en invloed, en bezat

een voortreffelijk legerhoofd in MAARTEN VAN ROSSEM, zijnen veldmaarschalk. Overijssel was uitgeput, en de toestand der eertijds zoo bloeiende steden was benauwder dan ooit. Maar in één jaar tijds kon veel veranderen, en dat zullen wij hier aanstonds zien.

In het Nedersticht, het tegenwoordige Utrecht, was, als van ouds, hevige verdeeldheid tusschen den bisschop en de Staten des lands weder aan de orde van den dag. De laatsten hadden, door beloften misleid, hertog KAREL weder tot beschermheer aangenomen, en de bisschop, die eigenlijk een zwak mensch en een zeer ongeschikt kerkvoogd was, zag zijn eenig behoud slechts in eene overeenkomst met den machtigen keizer KAREL V, waarbij hij dezen het wereldlijk gezag over zijn gebied zou afstaan. Zoodra nu het Oversticht de lucht daarvan kreeg, lachte den Overijsselaren dat denkbeeld van vrede en rust onder een machtigen keizer zoo vriendelijk toe, dat zij ijlings besloten, insgelijks op dezelfde wijze hunnen Gelderschen onderdrukker van den hals te schuiven. Hun bode vond bij den keizer een gunstig gehoor, en weldra kwamen GEORGE SCHENK en FLORIS *van Egmond*, zonder dat hertog KAREL het verhoeden kon, te Kampen — en de omwenteling was in zeer korten tijd volbracht. SCHENK werd 's keizers stadhouder in Overijssel, en te Zwolle vooral werd hij, naar men ons bericht, »heerlijk en liefelijk ontvangen en eerwaardelijk getraceerd.” Toen werden, in 's keizers naam, 16000 man voetvolk en 1200 ruiters uitgerust; de beide veldheeren werden, de een in het Over-, de ander in het Neder-Sticht met het opperbevel belast, en er werd bepaald, dat gedurende zes maanden elken vrijdag een

vast- en bededag zijn zou voor den voorspoed van 's keizers wapenen. Die voorspoed liet zich dan ook niet wachten, want de Overijsselschen vochten nu even hard tegen- als zij vroeger vóór hertog KAREL gestreden hadden. Stormenderhand werd de Koeburg door SCHENK weder bemachtigd, en daarop vielen Genemuiden, Zwartsluis en Hasselt, na eene roemrijke verdediging, in zijne handen. Hertog KAREL trok met zijne krijgsmacht terug; Overijssel was voor hem verloren! De burgemeester van Deventer had wèl de waarheid gesproken.

In het Neder-Sticht was de hertog gelukkiger. Dáar stonden MAARTEN VAN ROSSEM en FLORIS van *Égmond* tegen elkander over. Hertog KAREL had aan geen bekwaamer man het opperbevel in het Sticht kunnen toevertrouwen, dan aan den eerstgenoemden, zijnen veldmaarschalk. Men heeft dezen wel eens voorgesteld als een wild en woest krijgsman, die branden en blaken het schoonste sieraad van den oorlog noemde, en allerlei ongehoorde dólheden bedreef. Maar dit is eene geheel verkeerde voorstelling. Gesproten uit een edel geslacht, en bezitter van groote goederen in de Betuwe, was hij van top tot teen een echt Gelderschman, innig gehecht aan zijn land en zijnen heer. Vurig en onrustig van aard, was de krijg hem lust en leven geworden, en meesterlijk verstond hij de kunst, om de vijanden te verslaan — maar daarbij ging hij met veel meer menscheijkheid te werk, dan velen zijner tijdgenooten. Onderscheidene voorbeelden zou ik u daarvan kunnen opnoemen, maar uit het vervolg van mijn verhaal zal dit genoegzaam blijken. Aan zijnen hertog had hij, eerst in Friesland, waar hij slechts korten tijd stadhouder

was, en sedert op onderscheidene krijgstochten op de Veluwe, in het Zutfensche en in het Overkwartier, groote diensten bewezen; maar nu aan het hoofd van de Geldersche legers geplaatst, zou hij eerst recht toonen, wat hij kon. In ongelooflijk korten tijd was hij meester van Rhenen, Amerongen, Ter Horst, ja, van bijna geheel Utrecht, en den zwakken bisschop bleef niets over, dan zich in de armen van den machtigen keizer te werpen. Nu veranderde echter het tooneel; ROSSEM's toestand in Utrecht begon gevaarlijk te worden, want hertog KAREL zond hem geen onderstand. FLORIS van Egmond was wel geslagen, maar ontving dagelijks versterking, en bleef geducht voor de Gelderschen. Overijssel was intusschen voor den hertog verloren gegaan; hoe gevaarlijk zou het zijn, wanneer SCHENK en EGMOND zich eens vereenigden! In dezen nood besloot MAARTEN VAN ROSSEM tot een ongehoord feit. In de stilte van den nacht schaarde hij, even buiten Utrecht, vijftien honderd van zijne beste manschappen om zich heen. Paarden en al wat tot overlast zijn kon, werd achtergelaten. Niemand wist, waar de veldheer voornemens was heen te gaan. Zoo ving de tocht aan. Na twee uren voortgetrokken te zijn, liet hij halt houden. Nu sprak hij zijne medgezellen aan en vroeg hun, of zij hem volgen wilden naar het hart van Holland, naar den Haag. Dáar waren de schatten van geheel Holland opgestapeld, dáar was onmetelijken buit te behalen, en dat alles zou voor de Gelderschen zijn, zoo zij hunnen veldheer slechts volgen wilden. »Als ROSSEM vóorgaat, volgen wij tot in de poorten der hel!» was het antwoord, en zoo trokken zij langs Woerden en Montfoort in stilte

verder. Een Oostenrijksch vaandel werd ontrold, en misleidde de Hollandsche bezettingen, die hen zonder erg zagen voorbijtrekken. Te Voorschoten, op een uur afstand van den Haag, gekomen, schaarde ROSSEM de zijnen in drie hoopen, en regelde met goed overleg den aanval. Juist zaten de bewoners van den Haag aan den middagdisch, toen een ijselijk geroep van »*Gelre! Gelre!*» hun in de ooren klonk. Van drie zijden werd het weerlooze vlek tegelijk besprongen; niemand wist van waar de vijanden kwamen, noch waarheen hij zich en het zijne zou bergen of redden. Sommigen beproefde met karren of schuiten naar Delft te vluchten, anderen lieten de sleutels der kasten en koffers en alles in den steek, en waren blijde, dat zij het leven konden behouden. Ontzaglijk was de buit, die ROSSEM en de zijnen behaalden; behalve menige pas begonnen en keurig bereide maaltijd, werd eene menigte goud en zilver, fluweel en zijde, alles prijs gemaakt; maar ROSSEM zorgde tevens, dat niemand vermoord werd, en zoo er al eene kerk en een paar huizen bij ongeluk afbrandden, daarbij bleef het, en dat had de stad aan de goede krijgstuicht van den Gelderschen aanvoerder te danken. Na gedurende drie dagen op hun gemak alle huizen, en bijzonder die van de Hollandsche advokaten en deurwaarders, schoon uitgeplunderd te hebben, en zich de verdere verwoesting voor 28000 goudguldens te hebben doen afkopen, vertrokken de Geldersche gasten weder langs eenen anderen weg naar Utrecht, waar zij met groot gejuich werden ontvangen. Arm, en slechts met de noodigste kleeding voorzien, hadden de Gelderschen dien stouten tocht aanvaard, en beladen met goud en zilver, en met

de kostbaarste kleeding omhangen, kwamen zij bij hunne medgezellen terug. ROSSEM trok daarop naar het Zutfensche, maar nauw was hij dáar, of hij ontving de droevige tijding, dat graaf FLORIS plotseling in de Bommelerwaard was gevallen, dat hij alles te vuur en te zwaard verwoestte, en ook het huis Poederooi, zijne schoone bezitting, met al het omgelegen land meedogenloos vernield had. In een oogwenk was ROSSEM weder dáar; te Haaften ontmoette hij het vijandelijke leger, versloeg het in een bloedig gevecht, en nam schitterende wraak over den moedwil, dien het aan de weerlooze landbewoners had bedreven.

De tocht van MAARTEN VAN ROSSEM naar den Haag had de Hollanders eens recht wakker geschud. Groote geldsommen, die men te voren maar niet vinden kon, werden nu vrijwillig opgebracht tot het aanvoeren van nieuwe legerbenden, om de Gelderschen te bedwingen. Hertog KAREL leed aan nijpend geldsgebrek, en de stad Utrecht, waar hij nog altijd den meester speelde, werd daarom letterlijk uitgezogen. Kerksieraden, de oor- en halssieraden der vrouwen, kortom al het goud en zilver, dat maar te vinden was, moest onverwijld opgebracht worden, om den hertog in staat te stellen, den oorlog voort te zetten. Tot elken prijs wilde hij Utrecht behouden, en mocht de aangroeiende macht zijner vijanden hem ook van dáar verdrijven, dan had ROSSEM bevel de gansche stad in brand te steken, liever dan haar aan de vijanden prijs te geven. Gelukkig heeft deze dat wreede bevel niet willen uitvoeren; zijne krijgsmanseer verbood hem zulk eene schanddaad, hoewel hij daarbij groot gevaar liep, om bij zijnen driftigen meester in ongenade te vallen.

De gevreesde vereeniging van *FLORIS van Egmond* met *SCHENK*, die zegevierend uit Overijssel over de Veluwe trok, had eindelijk plaats gegrepen. Hertog *KAREL* had haar nog door eenen gelukkigen strooptocht naar Gooiland, waarbij het dorp Soest verbrand werd, willen verhinderen, maar het was te laat. Te zamen belegerden daarop de Oostenrijksche veldheeren de stad Hattem, die zich, na eene kloekmoedige, ja wanhopige verdediging moest overgeven; toen volgde Elburg, daarna Harderwijk, en eindelijk viel ook Utrecht door verraad in de handen van keizer *KAREL*. De bisschop, dien men weggejaagd had, trok er weder binnen, en wreekte zich verschrikkelijk op zijne vijanden. Van straat tot straat en van plein tot plein werd de oude stad door de Gelderschen en hunnen aanhang verdedigd, maar te vergeefs; al wat Geldersch was werd gedood of verdreven; eene dolzinnige plundering had plaats, en een vreeselijk bloedblad, waarvoor de ruwe Geldersche krijgsman de stad nog kort geleden had willen bewaren, werd dáar thans door den *bisschop* aangericht. Keizer *KAREL* was er zelfs verontwaardigd over, en liet hem gelasten het moorden te staken. Toen deed de bisschop plechtig van zijn wereldlijk gebied (temporaliteit) afstand, en de keizer vereenigde het Over- en Neder-Sticht met zijne andere landen.

De oorlog tusschen den keizer en den hertog was daarmede toch nog niet geëindigd. De laatste was tot binnen zijne grenzen teruggedreven, en de zegevierende veldheeren van keizer *KAREL* sloegen, in Juni 1528, het beleg voor Tiel. Die stad werd door ongeveer 20000 man aangevallen, en, behalve door de burgers, door slechts 800 man, onder bevel van *JELIS van Riemsdijk*, verdedigd. Maar dat kleine

getal weerde zich zoo dapper, en de burgers sloegen eene tot driemaal herhaalde bestorming van SCHENK's soldaten zoo krachtig af, dat de vijand, na drie weken de stad beschoten te hebben, met verlies van 1500 man het beleg moest opbreken. De Tielenaaers mogen ten eeuwigen dage trotsch zijn op dat feit, want vooreerst kreeg hertog KAREL daardoor weder gelegenheid, om zijne krijgsmacht te verzamelen, en ten andere hebben zij den keizer daarmede eens doen zien, hoe Geldersche burgers het zwaard weten te hanteeren, wanneer het de bewaring van hun *eigen* land geldt. Keizer KAREL, die anders niet bang was voor den krijg, en wel grootere landen aan zich onderworpen had, begreep hier echter, dat een eervolle vrede, waarbij hij iets toegaf, beter was dan een bloedige krijg, die wellicht nog jaren lang duren kon. Ook onze hertog scheen voor 't eerst van zijn leven naar rust te verlangen. Door tusschenkomst van 's keizers gemachtigde, LAURENS DUBLIOUL, kwam er den 3 October 1528 te Gorinchem een vredesverdrag tot stand. Onder meer andere belangrijke zaken, werd daarbij bepaald, dat hertog KAREL Gelderland en Zutfen, en ook Groningen, Koelvorden en Drenthe als een leen van den Duitschen keizer tot aan zijnen dood toe bezitten zou, maar, stierf hij zonder kinderen na te laten, dan zouden die landen aan den keizer vervallen. Voorts zou de hertog jaarlijks 16000 gulden van den keizer ontvangen, en nog zooveel als noodig was om 250 ruiters te onderhouden, maar daarvoor moest hij dan ook den keizer trouw dienen, en geen verbonden met Fransche koningen meer sluiten; eindelijk kreeg hij de drie steden, Harderwijk, Hattem en Elburg terug. Dat vredesverdrag

werd toen te Mechelen, waar de landvoogdes woonde, en te Arnhem plechtig onderteekend, bezegeld en bezworen, en MARGARETHA was zeer blijde, dat zij met dien gevreesden MAARTEN VAN ROSSEM, 's hertogs zaakgelastigde te Mechelen, op zulk eenen vreedzamen en vriendschappelijken voet kennis kon maken.

Maar hertog KAREL zeide naderhand dikwijls: »dat vertelsel van BEREND van *Hacfort* over die *duimen in den mond*, heeft mij eigenlijk het Over- en het Neder-Sticht beiden uit de handen gewrongen!»